

Jest rozlišovat mezi tím, co – byť neslo pečeť svého času – je i dnes poezií, básnickým dokumentem epochy, a tím, co je dnes nanejvýš dokumentem sociologickým.

Jest rozlišovat mezi pamětí poezie a dějinami poezie.

Jsou verše, které – aťsi je v nich Stalinovo jméno – nemůžeme vymazat a nevymažeme z paměti naší poezie. Z výborů a z edičních plánů. Z vlastní paměti. Takový je Hrubínův Pražský máj, Bieblovo Bez obav a V zrcadle oceánu, takové je i Neumannovo Poděkování.

A jsou verše, které jsou v paměti poezie mrtvé, ale nemůžeme je vyloučit z dějin poezie, to jest ze sebraných spisů (týká se příkladně Nezvalova Stalina) a z literární historie. Protože retušovat se nedá.

(1964)

VERŠ PRO KOČKU

Jiří Gruša

Plamen otevřel svůj šestý ročník pravidelnou rubrikou diskuse a myslím, že je užitečné, když redakce v lednovém čísle dala příležitost V. Medkovi, neboť to, co ve své marginálii o verši pro Stalina napsal, stojí za důkladnou hádku. Medek totiž říká – v úhrnu – že nyní začíná hrozit nebezpečí ediční retuše v dílech psaných v letech padesátých (a předtím), přičemž trochu kantorsky volá: retušovat se nedá. Ale ouha – hrozí nám vůbec tohle nebezpečí? Je vůbec možné užít slova nebezpečí? Jde tu vůbec o nějaké falšování atd. – nebo je ediční praxe v příkladech Medkem uvedených (a ostatních) úkazem jisté bezradnosti, s níž editoři stojí nad pěknou řádkou ód a zpěvů, o nichž je víceméně zřejmé, že časem nabyly jenom na nesdělnosti, které však stále ještě trčí ve vzduchu, ačkoli triumfální podstavce, na něž byly vyzdviženy, jsme dávno vyhodili do harampádí? Jde opravdu o to, abychom nezalepovali díry ve Zpěvu míru a jinde – nebo jde o to, abychom konečně hledali kritéria ke zkoumání jeho (a jejich) estetické sdělnosti? Opravdu si mám myslet, že někdo je

tak sverpý a mocný, že něco vymaže z dějin poezie nebo dějin? Povedlo se to už někomu? Kdy? Kde? Jestli ovšem existuje retuš (stejně jepičí jako všechny retuše), tedy nikoli tam, kde se ji domnívá vidět Medek, ale tam, kde z jakýchkoli důvodů živíme dojem, že ještě jakžtakž platí pravdy zjevené (a třeba o Zpěvu míru). Na Medkově článku je zarážející, s jakou bezstarostností tyto zjevené pravdy přijímá, jak se zálibně zhlíží v mýdlových bublinkách někdejších kritérií – a zároveň nepřijemné, že se přitom tváří pokrokářsky, ačkoli celá jeho poznámka je zatraceně zápecnická a ke všemu ještě opatrná. Ve svých důsledcích totiž Marginálie obhajuje neblahou tezi – my jsme se mylili, vy za to můžete, říkám ve svých důsledcích, neboť co jiného může znamenat postup, při kterém se vymění zkoumání za koumání a koumá se, co z mrtvolek lze ještě načervenit, aby to dělalo dojem životnosti? Tedy zápecnictví, kterého bych se možná nadál ze všech stran, ale u generačního vrstevníka přece jenom nepředpokládané, neboť, domnívám se, naše zkušenosti s údobím, o němž pojednává, mohou být jenom (víceméně) stejné. A tedy opatrnost, protože Medek si fouká na Kohouta, zatímco o známých osvědčencích šalamounsky tvrdí – i mistr tesař se utne.

Kdyby doopravdy šlo o to, že se retušují dějiny poezie, stačilo by Medkovi říci: Příteli, jestli si myslíš, že někdo ubližuje Neumannovi nebo Nezvalovi, když vyřadí stalinizující dithyramby, protože s nimi by tu knížku těžko prodal, zajdi si do knihoven, pokud vím, nevyřadili jsme žádné z děl tebou zmíněných, a nalezněš tam vše, čeho si žádá tvůj smysl pro úplnost a spravedlnost, nalezněš tam v hojnosti, čeho si srdce ždá, a my dva se snad shodneme na tom, že se má vydávat poezie. Proč by tedy to ostatní nemohli číst literární vědci, kteří musí mít pevné nervy a dobrý žaludek, a proč to předhazovat čtenářské obci, jejíž zaživací orgány si přece jen pomalu zvykají na stravu lahodnější a sytější?

Jenomže Medkova pře se odehrává v rovině poněkud jiné, Medek nám namlouvá, že se *ochuzujeme* o poezii, když neuveřejníme, dejme tomu, celý Zpěv míru atp. Tady ovšem přestává platit dobrá rada a je potřeba se přít. Následující řádky mají být alespoň protimluvy k Medkovým vývodům.

Medek začíná slibně – opravdu, poslyšte, jak přesně vystihuje „podstatu věci“, když říká: Zpěv míru je báseň hodná Nezvalova formátu ... vyjde ještě někdy celá? Podobně přesné charakteristiky pamatuju ještě z Nástinu dějin literatury české a tahle si s nimi nezadá. Jakýpak je ten formát, kterého je hodna? Není jich náhodou víc ... těch formátů? Jedině za předpokladu většího počtu „formátů“ se snad dá říct, že jednoho z nich je hodna. A – opravdu – může tato báseň vyjít ještě někdy celá? Je to opravdu celek, tenhle Zpěv míru, anebo vedle takových deseti čtyřverší

najdeme celý arzenál výzev, frází s trochou vlastenečícího ruralismu? Nic proti tomu, když je někdo pro mír, ale musí mě o tom přesvědčit trochu jinak, trochu zvnitřku – a právě o platnosti tohoto vnitřního získávání jsem nejvíce na pochybách. Například zrovna u veršů, které Medek uvádí coby krásné:

*Chci zpívati o městě měst,
z něhož by byla bez Stalina
jen historická rozvalina
pod věncem Libušiných hvězd,
zpívám zpěv míru.*

Možná, že se liší náš vkus, ale mně jsou zrovna tyhle verše nesnesitelně barvotiskové už kvůli té symbióze wenzigovského sentimentalismu s apokalypsou historické rozvaliny, která se tam vyskytuje jenom pro ten rým. Mluvil jsem o několika nezvalovských formátech, Medek poskytuje příležitost k důkazu, když tak gentlemansky vyúčtuje Nezvalovi jeho Stalina, označiv ho za občasnou chybu (citují: *Stalin... už pro nás bude spíš svědectvím, že i velký básník podlehne občas chybám, kterými je těžká jeho doba*). Nemýlím-li se, když vycházel Stalin, uplynulo nějakých dvacet let od první Nezvalovy občasné chyby. (V tom ohledu je přímo věštecký Šaldův odhad o Janovi ve smutku.)

Nechci se hádat, jestli Nezval byl velký, nebo nebyl, je přece evidentní, že se nikdy nestane postavou jenom z literárních dějin, nicméně je stejně evidentní, že nikdy *nebude patřit do živého povědomí současné tvorby celý*. Spíš mi tedy jde o zorný úhel, v němž se míra básnickovy velikosti (chcete-li jeho formát) může jevit srovnatelná a zhodnotitelná. A tehdy si musím povšimnout, že Nezvalův básnický vývoj je od začátku třicátých let neplodně dvojdomý, že si básník dělí práci na tvorbu a věhlas, že stihne opsat osmadvacátý i pětadvacátý říjen, všechna důležitá státní úmrtí etc. To není výmysl, to je fakt, který se *nedá retušovat*. Zaretušuju-li ho, musí se mi samozřejmě Stalin vyjímat jako občasná chyba, zatímco je výsledkem dlouhodobého procesu. Ani já, ani Medek nemůžeme vzít Nezvalovi, co jeho jest, ale ani já, ani Medek nemůžeme něco ubrat jenom proto, že jednou byl vyměřen „formát“! A je prostě pověra, v níž také Medek našel zalíbení, doufat, že *umělecký vrchol* Nezvalův je v poválečné tvorbě, jakkoli by nám bylo příjemné, kdyby tam, vzhledem k tematice, byl!

A dále: Bieblova sbírka *Bez obav*. Znovu si se vši důrazností dovoluji tvrdit v příkrém nesouhlasu s Medkem, že také tady vůbec nepůjde o to, jak naložit se Stalinovým jménem v několika básních, nýbrž o to,

k jaké množině pocitů lze tyto básně přiřadit dneska. Odmysleme si tedy protimandelinkové vášně a kolorit doby a zjistíme nejlépe, jak malá je jejich přiřaditelnost. Biebl sám podobné zjištění zaplatil příliš draho, než aby mi Medkova šaráda nepřipadala přinejmenším nevhodná. Tady platí, mluvíme-li o knížce *Bez obav*, že omyl je hoden svého tvůrce (na rozdíl od případu předešlého), a tady také je morální rovnováha.

A ještě jedna, poslední nesrovnalost – Medkova rozvaha o S. K. Neumannovi. Medek se dovolává Jiřího Šotoly, který řekl, že zhodnocení Neumanna nás teprve čeká. Myslím si ovšem, že Šotolovi křivdí, když se o náčrt takového hodnocení pokouší jakoby pod Šotolovou záštitou. Medek: „Jak je to se Stalinovým jménem v Poděkování.. Báseň vychází v letech třicátých. Je po rozdrčení trockismu. A většina věcí, pro něž hovoříme o období kultu osobnosti, se teprve stane.“ To prostě zůstává rozum stát! Buď tedy Medek trochu kulhá v historii, nebo nechce vědět (a tedy retušuje), že se většina těch zásadních věcí stala zrovna tenkrát. Nevidí-li to, musí dojít k závěrům, k nimž došel, a přehlédnout, že i tak kritická osobnost jako Neumann se nakonec neubráníla a podlehla mytizaci, jakkoli důvody, které ji k tomu vedly, mohly být sebeušlechtlejší. Pomůže tady omluva, že „Poděkování odráží realitu svého času“? Jako kdyby současníkům do toho něco bylo! Ty zajímá, co z reality někdejšího času je přiřaditelné k jejich realitě – čili zajímá je jejich realita, jestli se nemýlím. Medek tedy hledá u Neumanna zrovna tam, kde může najít zbytky, ale hledá tam zákonitě, protože, jak jsem už řekl, přijal pravdy zjevené a dělá retuše daleko horší, než jsou ty, které vyčítá editorům. To je také zásadní faux pas jeho článku.

Zbývá ještě dodat, že Medek neopomenul být „kritický a nesmlouvavý“, jak se říká, „k některým jevům“. Odnosl to nebožák Stanislav Neumann – soupeř, kterého je snadno přeprat. Ale i v těch pasážích, kdy Medek odhaloval odhalené, se ve mně bouřil kvartánský instinkt, protože nemám rád, když si někdo troufá jenom tam, kde je předem jasné, že neutrží bouli. Podobně smělá odvaha čiši i z toho, co Medek povídá o Kohoutovi. Příliš ani nevdá, že na jedné straně prominul kolorit doby a úlitby těžké době různým osvědčencům, zatímco na druhé, v našem případě Kohoutově straně, je přísný. Vždyť to jsou horší verše nežli Nezvalovy – ne?, tak jaképak fraky. Jenomže – když známkovat, tak každému stejnou stupnicí, tedy také říci, že Kohoutova poezie byla tenkrát *jediným možným typem veřejného básnictví*. Pomineme-li zamlčované, mlčící a umlčené, zůstává kohoutovský typ jako jediný typ tvorby, mladé tvorby, která mohla vznikat a být publikována. A také zde bych spíš než Kohoutovi vyčítal chyby občasné chybujícím velikánům, kteří svými občasnými

chybami vytvořili precedens a kteří svými Canossami znesnadňovali navázání na živou tradici. Koneckonců květnácká vlna, která první po osmileté přestávce přináší novou a přiřaditelnou poezii, není v okamžiku svého vzniku ničím jiným nežli protestem proti tomuto precedentu. Ale to už bychom se ocitli někde jinde, než je prostor této diskuse.

Opravdu nebudem vyškrtávat nebo retušovat, měli bychom myslím začít zkoumat sdělnost a to s sebou nese požadavek rozboru zděděných kritérií. Medek se, jak je zvykem, „zamyslel nad“ a trochu hluše zaprotestoval proti údržbářské ediční praxi a vlastně vystoupil na obranu neumannovsko-nezvalovského mýtu. To mi vadí nejvíc. Jenom si nedovedu dost dobře přebrat, odkud Medek čerpá tu jistotu, že zrovna zítra nebude muset několik Stalinů připsat a dát placet dalším slokám... nebo ubrat několik dalších slok z pokladnice naší, až se jen trošku zkrátí nebo prodlouží drát tohoto štrikování.

(1964)

DRUHÉ ČTENÍ

Miroslav Červenka

Uvědomil jsem si, že ve vztahu k básnické skupině Května, k níž patří i má kritická činnost, nastal pro mě čas „druhého přečtení“. Dnes, kdy umělecké postavení básníků Května (jiné, například kulturněpolitické, mě celkem nezajímá) v kontextu současné literatury je pevné a kdy většina našich postulátů, kdysi nových a obtížně obhajovaných, zobecněla a stala se součástí širokého literárního povědomí, nemůže stačit ono víceméně soustavné vykladačství, jehož cílem bylo prosadit nové hodnoty a které dávalo kritice glosátorský charakter, i když se snažilo vycházet z objektivního poznání a rozboru a snad i leccos o svém předmětu zjistilo. K „druhému přečtení“ je potřeba méně jednostranného výběru mezi dosavadními poznatky a ovšem i poznatků nových, a také jisté nezávislosti na tom, co bylo napsáno dříve. Přistupuji k němu s vědomím, že